

Šolska kronika, Zbornik za zgodovino šolstva in vzgoje XXVII, št. 3, Ljubljana 1994

Pred mano je nova, tretja številka "Šolske kronike", publikacije, katero enkrat na leto izdaja Slovenski šolski muzej in me vsakič znova preseneča s številom člankov in avtorjev, ki objavljajo v njej in priznati moram, da mi ni popolnoma jasno, kdo ima večje zasluge za to - vsebinska usmerjenost revije ali pa njen glavni urednik, ki ji neutrudno gladi pot med pisec in bralce.

In kaj si v Šolski kroniki lahko preberemo? Najprej nas pozdravi urednikova *Beseda za urad*, ki na kratko predstavi usmeritev revije in vabi k sodelovanju, nato pa je že prvi prispevek dolgoletne sodelavke zbornika *Tatjana Hlajau*, ki nas v članku *Izobraževanje odraslih 1848-1870* seznani z izobraževanjem odraslih v nedeljskih šolah in kmetijskih tečajih in seveda istočasno tudi z dodatnim izobraževanjem učiteljstva, saj so si morali tudi ti pridobiti primerna znanja (kmetijska opravila, cepljenje drevja, čebelarstvo ipd.) za pouk odraslih.

Elizabeta Hriberšek Balkarec je v prispevku *Ars-rijska statistika in gimnazije na Slovenskem 1881-1913 (I.)* pripravila pregled podatkov o gimnazijah na Slovenskem etničnem ozemlju v okviru avstrijskega dela monarhije, ki se nahajajo v Avstrijski statistiki (*Österreichische Statistik*). V pričujočem prvem delu razprave je avtorica predstavila statistiko in kategorije v njej, v drugem delu pa nas bo seznanila z osemnajstimi gimnazijami ter statističnimi podatki o njih.

Saša Seršc nas v članku *Tehnična inteligenca na Kranjskem pred 1918* s pomočjo literature in arhivskih virov, ki so dostopni na področju Ljubljane, opozori na študente iz Kranjske, ki so predvsem od druge polovice preteklega stoletja do prve svetovne vojne hodili na študij naravoslovnih in tehničnih ved v ostale dežele monarhije in drugih držav. Izvemo, da je bilo naših študentov malo, kljub temu pa so se združevali v zelo delovna strokovna društva, ki so pospeševala strokovno izobraževanje svojih članov, zbirala tehnično terminologijo, klub v Pragi pa je celo izdal svoj časopis.

Prizadevanja Družbe sv. Cirila in Metoda na narodnoobrambenem in šolskem področju nam predstavlja *Andrej Vovko* v zapisu *Oris dejavnosti Družbe sv. Cirila in Metoda na šolskem področju*. Seznani nas s problemi pri ustanavljanju slovenskih osnovnih šol in vrteev na narodnostno ogroženih področjih, poda nam kratko statistiko njenih šol in vrteev ter otrok v njih, opozori pa nas tudi na boje med t.i. liberalno in klerikalno strujo, ki so potekali tudi v CMD.

Friš Darko nas s člankom *Slovenske župnijske osnovne šole v Ameriki* prestavi v oddaljeno "obljubljeno deželo" in na podlagi literature, tiskanih in tudi arhivskih virov oriše delovanje slovenskih župnijskih osnovnih šol v Ameriki in njihov boj za ohranitev slovenskega jezika med našimi priseljenci in njihovimi otroci med leti 1895 in 1941.

Šuštar Ljiljana v svojem prispevku *Mladi Korošci na šolanju v Sloveniji v prvih povojnih letih* s pomočjo arhivskih virov in časopisov predstavlja šolanje

slovenskih Korošcev pri nas, njihovo vzgojo v narodnem duhu, ki je bila očitno tudi zelo politično obarvana in probleme, ki so ob tem nastopali. Da je bilo problemov veliko, posebno z vzdrževanjem dijakov in stroški šolanja, nam prikaže tudi s pismi otrok in pisanjem oblastnih organov.

Kako je po vojni potekalo poddržavljanje samostanskih šol in domov v Ljubljani ter kakšne oblike pritiska na redovnice in v končni fazi tudi na državljanje je tedanja oblast uporabljala, nam s pomočjo arhivskih virov na primeru *Liechtenurna* in *Marijanišča* predstavlja *Tatjana Šenk* v članku *"Naše učilnice je napolnila živa resničnost," Potek poddržavljanja samostanskih šol in domov v Ljubljani od 1945 do 1947*.

Aleš Gabrič v članku *Temeljne značilnosti šolske reforme 1953-1962* predstavlja najcelovitejšo šolsko reformo, ki smo jo v preteklosti doživeli Slovenci in je v šolski sistem prinesla tako pozitivne kot tudi negativne posledice. Ker je že dolgo znano, da je šolstvo "politična zadeva", je bila tudi ta reforma predvsem politično zastavljena in avtor opozori na razlike v pogledih med političnimi in strokovnimi krogi in kjer so zaradi argumenta moči premnogokrat obveljala politična stališča.

Sklop člankov in razprav zaključuje zapis razširjenega predavanja *Elmarja Leclmerja - Evropa kot pedagoška kategorija v avstrijski zgodovini izobraževanja*, ki ga je imel avtor v Slovenskem šolskem muzeju 25. 3. 1993. V njem obdeluje izobraževanje v mnogonacionalnem avstro-ogrskem cesarstvu ter preko njega usmerja pogled na ideje evropske integracije na področju izobraževanja, prisotne v moderni Avstriji.

Naslednji sklop, imenovan *Prispevki in gradivo*, prinaša prispevke devetih avtorjev - *Jože Ciperle: Maturitetni (zrelostni) izpiti in spričevala v zgodovinskem razvoju*, *Ivan Markorič: Gimnazija z italijanskim učnim jezikom v Kopru*, *Judita Šega: O šolskem zdravstvu v Ljubljani pred prvo svetovno vojno*, *Branko Šuštar: Iz mestnega šolskega sveta ljubljanskega 1896-1910*, *Marija Lesjak: Učitelj med "poklicem", protislovjem in brezdeljem*, *Božo Jakovljevič: Josip Bačič, Josip Ribarič in Josip Brušič, hrvaški prosvetni delavci, istrski emigranti v slovenskih šolah*, *Alenka Borjančič: Iz zgodovine šole v Postojni*, *Olga Pirk: Kako se je razvijalo šolstvo v Rortah*, *Stanka Jerneje: Razvoj šolstva v Medvodah*, med katerimi pa bi izpostavil le nekaj sestavkov, ki so pisani predvsem po arhivskih virih. *Judita Šega* opisuje zdravstveno stanje ljubljanskih učencev in higienske razmere v mestnih šolah pred prvo svetovno vojno. Podrobno opisuje uspešna prizadevanja šolskih zdravstvenih komisij oziroma šolskih zdravnikov *Dr. Demšarja* in *Dr. Rusa* pri preprečevanju nalezljivih bolezni med šolsko mladino. Kot poglobilni vir za prispevek je avtorica uporabljala zapisnike Mestnega šolskega sveta, ki pa so istočasno tudi vir za delo *Branka Šuštarja*, v katerem obdeluje štiri tedaj aktualne teme s področja mestnega šolstva - skrb za ureditev kopanja šolarjev, mnenje o manjši uporabnosti učiteljic, odmev liberalno-katoliških političnih naspro-

tij in slovensko-nemška jezikovna vprašanja. Dodatna zanimivost prispevka pa je dejstvo, da je bil tedanji župan Ivan Ilribar prav tako predsednik mestnega šolskega sveta in nas avtor seznaniti tudi z njegovim mnenjem o omenjenih temah. *Olga Pirk* pa na podlagi arhivskih virov predstavlja razvoj šolstva v Rovtjah, torej od ugotovitve o potrebnosti šole, do njene izgraditve šolske zgradbe in začetkom organiziranega pouka v njej.

Prispevkom in gradivni sledi sklop Šolski zapisi, ki prinašajo predvsem prispevke o različnih šolah ter zanimiva in predvsem drugačna pogleda na šolanje na Kranjski ljudski šoli med drugo svetovno vojno. O tem v svojih spominih pišeta tedanja nemška učiteljica *Elisabet Sargent - Moje izkušnje kot nemško učiteljico v Sloveniji v letih od 1941 do 1944* in njena učenka *Berta Golob - Drobci spominov*.

Za šolskimi zapisi si sledita še sklopa iz muzejskega dela ter poročila in ocene, ki tudi zaključujeta zbornik.

Žiga Železnik

Zgodovina za vse, Vse za zgodovino, leto 1, št. 2, 1994, Zgodovinsko društvo Celje, Celje 1994

Pred nami je druga številka strokovne revije, ki jo izdaja Zgodovinsko društvo v Celju. Ideja, približati zgodovino povprečnemu bralcu in bralcu zgodovini, je uredniškemu odboru pričujoče revije popolnoma uspela. Prispevki so pisani v publicističnem stilu. Teme, ki se jih lotevajo avtorji, so vzete iz vsakdanjega življenja in se ukvarjajo z "navadnim" človekom in njegovimi dejanji - tako v dobrem kot v slabem smislu. Vse je daleč stran od velikih političnih dogodkov ali pa je z njimi le posredno povezano.

Tematsko je revija razdeljena na tri sklope:

1. Zgodbe, ki jih piše življenje,
2. Teorija,
3. S knjižne police.

V prvem sklopu so prispevki, ki zajemajo življenje v srednjem veku, v devetnajstem in v začetku dvajsetega stoletja.

V 14. stoletje posega dr. Dušan KOS v članku *Življenje kot ga je pisala dleta* (str. 58-69). Avtor nas na osnovi srednjeveških listin seznani z materialnimi prejemki plemstva na Kranjskem in (sedanjem slovenskem) delu Štajerske. Gre za prejemke, ki sta jih dobila mož ali žena ob poroki - dleta, jutna, zaženilo, izboljšava. Na osnovi teh prejemkov je avtor tudi poskusil statusno rangirati plemstvo, kar je prikazano v tabelah na koncu poglavja.

V 19. stol. sta postavljena dva prispevka. Dr. Peter VODOPIVEC se je lotil za slovenske zgodovinske razmere dokaj sveže in neraziskane tematike o zgodovini žensk v slovenskem prostoru. V razpravi *Kako so ženske na Slovenskem v 19. stoletju stopale v*

javno življenje (str. 30-44) nas popelje od ženske, ki naj bi imela predvsem vlogo matere in gospodinje, do ženske, ki se je postopoma uveljavljala najprej na kulturnem in nato tudi na političnem področju. Ob tem je obdelal tudi vprašanje izobraževanja in zaposlovanja žensk. Posebej zanimivo je, kako je takratni tisk gledal na uveljavljanje žensk in odpiranje ženskega vprašanja.

Dr. Marjan DRNOVŠEK je na osnovi misijonarskih in izseljenških pism opisal poti, ki so slovenske izseljenke vodile v novi svet. Prispevku je dal naslov *S engom do Bremna in z harko do noviga Jorku* (str. 45-57).

V začetek 20. stol. posegata dve razpravi, ki se ukvarjata, kot bi lahko rekli, z malo bolj temno stranjo človeškega značaja. V prispevku *Vsega je bil kriv Buffalo Bill* (str. 1-10) nas dr. Janez CVIRN popelje v Ljubljano, ki je v tistih inajskih dneh 1906. leta pričakovala prihod Codyjevega cirkusa. Vendar pa bistvo razprave ni v tem dogodku, ampak posega globlje v človeško dušo. Slovenski umetniki, slikarja Hinko Smrekar in Fran Tratnik ter pisatelj Vladimir Levstik, so se skupaj z absolventom prava Vladimirjem Svetkom odpravili na izlet, ki so ga zaključili boemskemu življenju primerno. Ko je zaradi ekseesa posegla vmes policija in so bili obsojeni na petdnevni zapor, so v pritožbi krivdo za svojo pijanost in eksees zvalili na vzdušje, ki je vladalo v Ljubljani ob prihodu cirkusa, obenem pa so se še ponorčevali iz mestnih oblasti.

Na podlagi policijskih poročil Bojan CVELJAR v prispevku *No, zdaj pa če imaš denar, daj ga sem*, potem se pa hitro z menoj spolsko združi (str. 11-29) obravnava problem prostitucije v Ljubljani v začetku 20. stol. Leta 1905 so mestne oblasti prevzele zdravstveni in policijski nadzor nad kasarnami in individualno prostitucijo. Poleg te legalizirane prostitucije pa je evetela tudi ilegalna prostitucija, ki je ubirala svoja pota in ji mestne oblasti niso mogle do živga.

V drugem sklopu je priobčen odlomek iz knjige angleškega zgodovinarja Petra Burkea, ki ga je priredil za predavanje na SAZU 18. marca 1994 in obravnava problematiko pisanja zgodovine. Za prevod prispevka pod naslovom *Zgodovina dogodkov in povratek k pripovedništvu* (str. 70-78) je poskrbela Katarina Kobilica.

Dr. Igor GRDINA v prispevku *Bržijski spomeniki kot dialoški tekst* (str. 79-87) odpira razpravo k raziskovanju Bržijskih spomenikov kot dialoškega besedila.

V tretem sklopu so predstavljena naslednja dela: *Velika vojna*; Mario Isnenghi, La grande guerra. Collana XX Secolo. Giunti Gruppo Editoriale, Firenze 1993, 157 strani (Petra Svoljšak)

Abortus od antike do danes; Geschichte der Abtreibung; von der Antike bis zur Gegenwart. Hrsg. von Robert Jütte. München 1993, 220 strani (Tone Kregar)

V *kraljestvu akusov*; Wolfgang Schivelbusch, Das Paradies, der Geschmack und die Vernunft. Eine Geschichte der Genussmittel, Fischer Taschenbuch